

[0331] TRANSFORMATIE EN IDIOSYNCHRONIE

Kanttekeningen bij de transformationeel-generatieve methode en haar toepasbaarheid op de Oudfriese 'phrase structure grammar'

„Note that such a theory (de transformationeel-generatieve taaltheorie van N. Chomsky) is not to be thought of as applying to some languages but not to others"¹⁾.

In de thans gangbare opvattingen en methoden op het terrein der syntaxis neemt de taaltheorie van N. Chomsky en zijn medestanders een aanzienlijke plaats in. Meer zelfs, men zou kunnen stellen, dat de te geringe aandacht, die aan de syntaxis in de traditionele en ten dele ook in de structurele linguïstiek werd gewijd, door deze jongste taalwetenschappelijke evolutie een volkomen heroriëntatie onderging²⁾.

1) W.O. Dingwall, *Transformational grammar: form and theory. A contribution to the history of linguistics*, *Lingua*, Amsterdam 1963, XII, 3, p. 258.

2) Wij zien hier af van de innovaties van S.K. Šaumjan en P.A. Soboleva, omdat Chomsky's bijdragen in de ontwikkeling van de transformationeel-generatieve methode tot dusver toonaangevend zijn gebleven. Zie S.K. Šaumjan, *Outline of the applicational generative model for the description of language*, *Foundations of language*, Dordrecht 1965, I, 3, p. 189-222. S.K. Šaumjan, P.A. Soboleva, *Transformation calculus as a tool of semantic study of natural languages*, *Foundations of language*, I, 4, p. 290-336.

1. Vooral sinds Zellig S. Harris¹⁾ en meer nog sedert N. Chomsky is de syntaktische ontleding een zeer belangrijk voorwerp van taalkundig onderzoek gaan vormen.

Hoewel beide voorbereid door de in de veertiger jaren geldende IC-analyses, zijn de beschrijvingsmethoden van Harris en Chomsky inmiddels tot zelfstandige disciplines ontwikkeld.

Terwijl in de z.g. empirisch-experimentele richting van Zellig S. Harris de nadruk slechts in tweede instantie is gevallen op het transformationele aspekt der syntaktische beschrijving²⁾, werd door Chomsky een zelfstandige transformationeel-generatieve grammatika ontwikkeld.

Enkele redenen nopen ons bij de aanvang van de syntaktische traditie der Oudfriese taalwetenschap³⁾ op deze laatste methode nader in te gaan.

Allereerst de vaststelling, dat Chomsky - zij het op een daartoe zeer gunstig ogenblik⁴⁾ - door het herstel van de traditionele doelstellingen en gezichtspunten⁵⁾ en in combinatie met de metodologische resultaten der logische en matematische onderzoeken⁶⁾ een diepgaande invloed op de hedendaagse linguïstiek heeft uitgeoefend⁷⁾.

Verder de overweging, dat de transformationeel-generatieve methode de Amerikaanse linguïstiek der dertiger (Bloomfield) en der veertiger (Bloch, Wells, e.a.) jaren in aanzienlijke mate heeft gerelativeerd en aangevuld⁸⁾.

Ten slotte de voor ons doel niet onbelangrijke bedenking, dat Chomsky⁹⁾ en de vertegenwoordigers van zijn taalbeschrijving bijzondere aandacht aan de „noun phrases" hebben gewijd¹⁰⁾.

1) Zie o.m. Zellig S. Harris, *Discourse analysis, Language*, Baltimore 1952, XXVIII, 1, p. 1-30, 4, p. 474-494.

2) Zie o.m. Zellig S. Harris, *Co-occurrence and transformation in linguistic structure, Language*, Baltimore 1957, XXXIII, 3, p. 283-340. *Transformational theory, Language*, Baltimore 1965, XXXXI, 3, p. 363-401.

3) Het is onze bedoeling over korte tijd als eerste bijdrage tot de Oudfriese syntaxis een studie over de naamwoordkonstrukties in het licht te geven.

4) Zie H. Glinz, *Deutsche Syntax*, Stuttgart 1965, p. 90 en vlg.

5) Zie A. Kraak, *Negatieve zinnen. Een methodologische en grammatische analyse*, Hilversum 1966, p. 3 en vlg.

6) Chomsky acht de fundamentalia van de logische en matematische onderzoeken o.m. belangrijk met betrekking tot de „rule governed" en de „rule changing" creativiteit in de taal. Zie N. Chomsky, *The logical basis of linguistic theory, Proceedings of the ninth international congress of linguists*, London, The Hague, Paris 1964, p. 921 en vlg.

7) Zie o.m. E.M. Uhlenbeck, *Enige beschouwingen over Amerikaanse en Nederlandse linguïstiek, Forum der letteren*, Leiden 1966, I, p. 1 en vlg.

8) Zie H. Glinz, *Deutsche Syntax*, p. 92 en vlg. E.M. Uhlenbeck, *Enige beschouwingen*, p. 2 en vlg. A. Kraak, *Negatieve zinnen*, p. 5 en vlg. N. Chomsky, *Topics in the theory of generative grammar, Current trends in linguistics, Theoretical foundations*, III, The Hague, Paris 1966, p. 34, 36.

9) N. Chomsky, *A transformational approach to syntax, Readings in the philosophy of language*, New Jersey 1964, p. 230-231, 237.

10) Zie R.B. Lees, *The constituent structure of noun phrases, American speech*, Columbia 1961, XXXVI, 3, p. 159-168, *The grammar of English nominalizations*, The Hague 1963²⁾, p. 59 en vlg., inzonderheid p. 67 en vlg., 85 en vlg., 97 en vlg. A. Kraak, *Negatieve zinnen*, p. 34-35, 51 en vlg., 69 en vlg., C. S. Smith, *A class of complex modifiers in English, Language*, Baltimore 1961, XXXVII, p. 342-365. *Determiners and relative clauses in a generative grammar of English, Language*, Baltimore 1964, XXXX, 1, p. 37-52. Zellig S. Harris,

2. In Chomsky's grammatikaal systeem wordt de zinsbeschrijving („syntactic description") centraal gesteld, omdat zij dient te leiden tot het herkennen van de „deep structure" en de „surface structure" der taaluiting („Syntactic component of grammar"). Belangrijk is daarbij vooral, dat de semantische structuur der zins-elementen het voorwerp uitmaakt van de „deep structure" („Semantic component of grammar"). De „semantofobie"¹⁾, waarvan Bloomfield doorgaans beschuldigd wordt²⁾, en die vooral in het werk der Amerikaanse strukturalisten na Bloomfield aan het licht trad, wordt hiermee in de jongste versie³⁾ van Chomsky's taaltheorie definitief verlaten⁴⁾.

Voor de beschrijving van de „surface structure", d.w.z. van de „phonetic form of the sentence" bedient Chomsky zich van de IC-analyse in de z.g. „labeled bracketing". De zin wordt weliswaar nog opgedeeld in „constituents" of „formatives" („surface structure"), maar deze laatste zullen én door afleiding („derivation rules" samen met „tree diagrams") inzicht geven in de „phrase marker of this string of formatives"⁵⁾ én door herhaalde omvormingen („transformations")⁶⁾ leiden tot de herkenning van de „surface structure"⁷⁾.

Het uiteindelijke doel ligt erin een apparaat van regels op te bouwen, die door de grammatika zelf als het ware worden voortgebracht of gegenereerd; vandaar de term *generative grammar*.

Van verschillende zijden werd tegen Chomsky's ontledingsmethoden o.m. het bezwaar geopperd, dat zij in de jongste ontwikkeling zouden gericht zijn op het automatisch vertaalwerk of op andere (mechanische of wiskundige) toepassingen. Chomsky zelf heeft er nadrukkelijk op gewezen, dat zijn werkwijze niet leidt tot het gebruik van computers of tot een andere vorm van

Co-occurrence and transformation, p. 290-299. A.A. Hill, *Post-nominal modifiers: transformations and phonology*, *Acta linguistica Hafniensia*, Copenhagen, 1965/66, IX, 1, p. 37-49.

Dat de transformationele methode „niet specifiek" is voor de generatieve grammatika in het algemeen heeft A. Kraak aangewezen, Zie *Negatieve zinnen*, p. 17.

2) Zie A.B.J.N. Reichling, *Meaning and introspection*, *Lingua*, Amsterdam 1962, XI, p. 333.

3) J.S. ten Brinke heeft erop gewezen, dat dit gangbare bezwaar in zijn extreme vorm ongegrond is. Zie *Onafhankelijke en afhankelijke grootheden in het taalgebruik. Een beschouwing van de theorie van Bloomfield betreffende de „lexical" en „grammatical forms"*, Groningen 1963, p. 124 en vlg. Zie voor een gelijkaardig standpunt ook C.C. Fries, *Meaning and linguistic analysis*, *Language*, Baltimore 1954, XXX, p. 57-68, *The Bloomfield „school". Trends in European and American linguistics 1930-1960*, Utrecht, Antwerp 1963, p. 196-224.

3) In zijn eerste publikaties, vooral in de *Syntactic structures*, achtte Chomsky mede onder invloed van Harris het betekenis-moment in de taaluiting minder belangrijk voor een verantwoorde linguïstische beschrijving. Zie N. Chomsky, *Syntactic structures*, 's-Gravenhage 1962²⁾, p. 15 en vlg., 92 en vlg. E.M. Uhlenbeck, *Enige beschouwingen*, p. 10, 20.

4) Zie o.m. N. Chomsky, *The logical basis of linguistic theory*, p. 915 en vlg., *Current issues in linguistic theory*, London, The Hague, Paris 1964, p. 9 en vlg., *Topics in the theory of generative grammar*, p. 7 en vlg.

5) Zie N. Chomsky, *The logical basis of linguistic theory*, p. 917.

6) Zie voor een duidelijke illustratie o.m. *Topics in the theory of generative grammar*, p. 31 en vlg.

7) Zie o.m. N. Chomsky, *Current issues in linguistic theory*, p. 9 en vlg. E. Bach, *An introduction to transformational grammars*, New York, Chicago, San Francisco 1964, p. 9 en vlg. E.M. Uhlenbeck, *An appraisal of transformational theory*, *Lingua*, Amsterdam 1963, XII, 1, p. 1-18. *Enige beschouwingen*, p. 7 en vlg. A. Kraak, *Negatieve zinnen*, p. 63 en vlg.

mechanisatie en evenmin door matematische perspektieven is ingegeven ¹⁾).

Bovendien blijkt *alleen* de beschrijving van de „surface structure” voor wiskundige methoden ²⁾ of voor „computational linguistics” toegankelijk te zijn.

De bezwaren tegen de z.g. “kryptanalytische” ³⁾ systeemopvatting werden o.m. door de taaltheoreticus A.B.J.N. Reichling naar voren gebracht ⁴⁾. Chomsky's jongste repliek hierop is echter intussen niet zonder meer van de hand te wijzen ⁵⁾, zodat wij het thans wenselijk achten na te gaan in hoeverre de explicitering van de strukturele informatie op het niveau van de „PS grammar” ⁶⁾ in synchroon perspektief op een vroeger taalstadium, met name het Oudfries, toepasbaar is ⁷⁾.

3. Dat onze keuze op het ambtelijke Westerlauwers Oudfries als voorwerp van idiosynchroon ⁸⁾ taalonderzoek is gevallen heeft talrijke gronden.

Ten eerste de vaststelling, dat wij voor de analyse en beschrijving van een verleden taalstadium over geen vollediger corpus kunnen beschikken dan het dokumentatiemateriaal, aanwezig in het fiche-apparaat van het Fries Instituut der Rijksuniversiteit te Groningen ⁹⁾.

Ten tweede omdat wij in staat zijn de sedert geruime tijd verzamelde eigen strukturele informatie met betrekking tot dit taalmateriaal ten dele aan te wenden volgens transformationeel-generatieve methoden. Dat wij ons bij deze eerste beschouwingen beperken tot het niveau der konstrukties ligt aan het

1) Zie *Topics in the theory of generative grammar*, p. 2 en vlg., *The logical basis of linguistic theory*, p. 922, *Current issues in linguistic theory*, p. 25, W.O. Dingwall, *Transformational grammar*, p. 257. Merkwaardig is, dat F. de Saussure de ontwikkeling van de moderne linguïstiek tot de symbolisch-matematische methoden voorspeld heeft. Zie R. Godel, *Les sources manuscrites du cours de linguistique générale de F. de Saussure*, Genève, Paris 1957, p. 220. Zie ook E. Haugen, *Directions in modern linguistics*, *Language*, Baltimore 1951, XXVII, 3, p. 213-214.

2) Zie N. Chomsky, *Topics in the theory of generative grammar*, p. 22.

3) Dat het gebruik van deze term, die Reichling aan R. Jakobson ontleent, op een misvatting steunt, heeft A. Kraak aangewezen. Zie *Negatieve zinnen*, p. 58. Zie ook A.B.J.N. Reichling, *Grondbeginselen der hedendaagse taalwetenschap*, *Taalonderzoek in onze tijd*, Den Haag 1962, p. 7 en vlg.

4) *Grondslagen en methoden der syntaxis: het kryptanalytisch formalisme*, *Verzamelde studies over hedendaagse problemen der taalwetenschap*, Zwolle 1965 ³⁾, p. 80 en vlg. *Principles and methods of syntax: cryptanalytical formalism*, *Lingua*, Amsterdam 1961, X, p. 1-17.

5) *Topics in the theory of generative grammar*, p. 2 en vlg., 13 en vlg.

6) Op morfologische en fonologische verschijnselen zal in de hieronder volgende segmentaties niet nader ingegaan worden.

7) Daar E. Closs enkel de verbale konstrukties met een hulpwerkwoord voor de verschillende evolutiestadia van het Engels behandelt, valt haar bijdrage hier buiten beschouwing. Zie *Diachronic syntax and generative grammar*, *Language*, Baltimore 1965, XXXI, 3, p. 402-415.

8) Met idiosynchroon linguïstisch onderzoek wordt de beschrijving van één taal in een welbepaald evolutiestadium bedoeld. Zie A. Sommerfelt, *Points de vue diachroniques, synchroniques et panchroniques en linguistique générale*, *Diachronic and synchronic aspects of language*, 's-Gravenhage 1962, p. 59-65.

9) Wij nemen deze gelegenheid te baat om Prof. Dr. W.J. Buma, directeur van het Fries Instituut, te danken voor de steun, ons tijdens het studieverblijf te Groningen verleend. Ook Mr. M. Oosterhout en de overige leden van het Instituut, alsmede de directie van het Groninger Universiteitsfonds mogen overtuigd zijn van onze blijvende erkentelijkheid.

fundamentele belang van de woordgroepenleer als uitgangspunt voor iedere syntaktische beschrijving¹⁾.

De keuze van de naamwoordkonstrukties achten wij ten slotte vooral verantwoord, omdat wij in het bijzonder ten opzichte van deze konstruktieve entiteiten beschikken over enkele aan de praktijk getoetste transformationeel-generatieve procédés²⁾.

Aan de metodologische eis, dat transformatieregels bruikbaar moeten zijn, kunnen wij enkel in zoverre voldoen als het volledige fiche-apparaat op de Oudfriesche oorkondentaal ons daartoe gegevens verschaft.

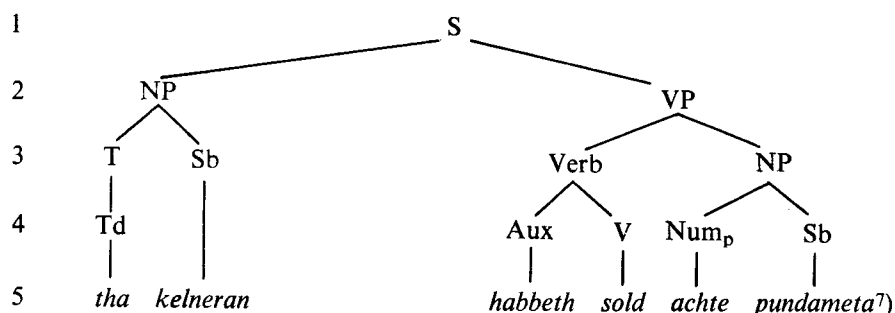
Verder hechten wij eraan nadrukkelijk te verklaren, dat deze eerste idiosynchronische beschouwingen niet dermate kunnen uitgediept worden, dat zij een volkomen inzicht waarborgen in de z.g. "rule-governed" en "rule-changing creativity"³⁾.

4. Wij gaan uit van de transformationeel-generatieve zienswijze, dat de linguïstische beschrijving aanvangt bij het onderzoek naar de oppervlaktestructuur („surface structure") van de zin.

De zin bestaat, zoals hierboven werd gezegd⁴⁾, uit konstituenten (woorden, konstrukties of kombinaties ervan), die door opeenvolgende segmentaties in „tree diagrams" geëxpliciteerd worden. Brengen wij het eerste deel van Chomsky's metode in toepassing op een fragmentarisch voorbeeld, dan bekomen wij volgend resultaat:

(1) *thakelneran ... habbeth sold ... achte pundameta ...* O₁₄ 2-3 (1390)⁵⁾

Diagram I⁶⁾

1) Zie o.m. *Proceedings of the sixth international congress of linguists*, Paris 1949, p.115-216.

2) Zie vooral R.B. Lees, *The constituent structure of noun phrases*, *American speech*, p. 159-168. M. Bierwisch, *Ein Modell für die syntaktische Struktur deutscher Nominalgruppen*, *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung*, Berlin 1961, 14, p. 244-278. C.S. Smith, *A class of complex modifiers in English*, *Language XXXVI*, 3, p. 342-365. *Determiners and relative clauses in a generative grammar of English*, *Language XXXX*, 1, p. 37-52.

3) Zie N. Chomsky, *The logical basis of linguistic theory*, p. 921 en vlg.

4) Zie p. 92. Deze zienswijze werd reeds vóór Chomsky door A.W. de Groot verdedigd. Zie *Structural linguistics and syntactic laws*, *Word*, New York 1949, V, 1, p. 6.

5) Zie P. Sipma, *Oudfriesche oorkonden*, 's-Gravenhage 1927, I, p. 4.

6) en 7) Zie voor de noten 6) en 7) pag. 95.

S	->	NP VP
Np	->	T (num _p) Sb
VP	->	Verb NP
T	->	T _d
T _d	->	<i>tha</i>
Sb	->	<i>kelneran (monichpresteran, landtseta ...)</i>
Verb V	->	Aux V { V Aux } ¹⁾
V	->	<i>sold</i>
Aux	->	<i>habba</i> ²⁾

Wanneer wij de phrase marker van de uitgebreide NP (segmentatieniveau 3) volledig ontwikkelen, zouden wij een weinig overzichtelijk diagram krijgen.

(2) $\underbrace{\text{achte pundameta in Kotera hammerke}}_{C_{m1}} \underbrace{\text{mith tha dykam}}_{C_{m2}}$

ther hia vnd fenszen habbeth fon Doda Reyndkama on hire dochter pronda

O₁ 4 3-4 (1390)

6) Omdat de Engelse symbolen in de vakliteratuur algemeen gebruikelijk zijn, hebben wij ze hier gehandhaafd. Verklaring: S = sentence (zin), NP = noun phrase (naamwoordkonstruktie), VP = verb phrase (werkwoordkonstruktie), T = article (lidwoord), Sb = substantief (groep), T_d = definite article (bepaald lidwoord), N = noun (naamwoord), Verb = hier werkwoord in de V.T.T., Aux = auxiliary (hulpwerkwoord), V = hier (tegenwoordig of) verleden deelwoord van het werkwoord, CN = nominal complement (modifier = adnominale bepaling) Cm = modifier complement (postnominal modifier: adnominale nabepaling), C_p = property complement (prenominaal adjektief), Num_p = numeral (telwoord als voorbepaling).

7) Dat bedoeld voorbeeld uit een afhankelijke mededeling blijkt herkomstig te zijn is voor deze illustratieve doeleinden irrelevant.

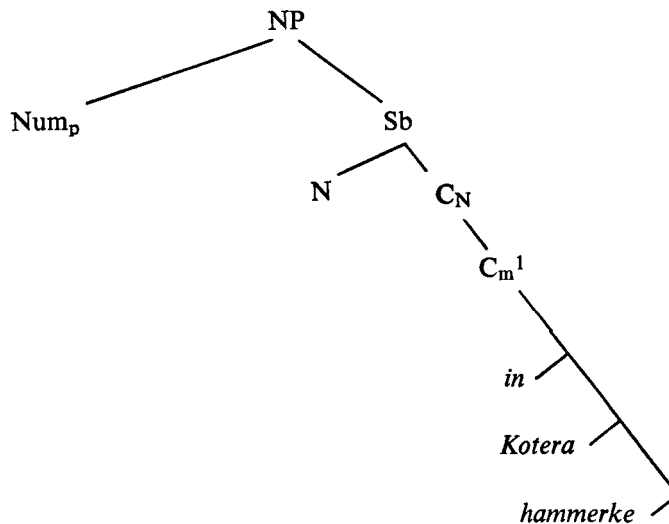
1) Deze alternatieve woordorde is afhankelijk van de syntactische functie en komt als zodanig in postattributieve relativumkonstrukties voor.

2) De symbolen $\rightarrow$ en $\Rightarrow$ betekenen „kan herschreven worden als“, resp. „wordt omgevormd tot“. () geeft de potentiële aanwezigheid aan.

De phrase marker van het eenvoudigste konstruktietype uit deze combinatie zou er, als volgt, uitzien

(3) *achte pundameta in Kotera hammerke* 0₁ 4 3-4 (1390)

Diagram II

NP → Num_p Sb

Sb → N C_N

C_N → C_m¹ (C_m², C_m³, . . . C_n)

Num_p → telwoord¹)

Neemt men aan, dat iedere C_m (C_m¹, C_m², C_m³) nog nadere explicitering vergt en dat buiten de tot dusver vermelde C^m-types nog andere uitgebreide (C_m⁴, C_m⁵...) postattributieve naamwoord-, participium- en voegwoordkonstrukties bij eenzelfde naamwoordkern voorkomen, dan staat de transformationalist in deze gevallen voor een even moeilijke opgave als de taxonomische syntacticus²). Wij zullen daarom de bewerkingen beperken tot overzichtelijke voorbeelden.

5. Met betrekking tot de tweede fase van Chomsky's werkwijzen achten de

1) Op morfologische en fonologische verschijnselen gaan wij hier niet nader in. Zie hiervoor M. Bierwisch, *Ein Modell*, p. 248, E. Bach, *An introduction to transformational grammars*, p. 125 en vlg.

2) Met de term taxonomische syntaxis doelt Chomsky op de door het Amerikaans strukturalisme ontwikkelde beschrijvingsmodellen. Zie *Current issues in linguistic theory*, p. 11.

transformationalisten het wenselijk de adjektivische determinanten (4) te herleiden tot zinspatronen van het type *N is A* (5) en deze verder om te vormen tot relativumkonstrukties (6).

(4) *thet tylle gud* O_I 7 5-6 (1397)

(5) + *thet gud is tyl*

(6) + *thet gud ther tyl is*¹⁾

Bovenstaande omvormingen (5) en (6) zijn echter bij gebrek aan kennis van de predikatieve bruikbaarheid der meeste Oudfrieze adjektieven niet uitvoerbaar.

Ook de idee, dat een possessieve pregenitief (7) kan herleid worden tot het struktuurtype bep. lidw. + kern. + relativumkonstruktie (8) is voor het Westerlauwers Oudfries niet bewijsbaar.

(7) *Reynkes breeff* O_I99 68 (1447)

(8) + *tha {thit} breeff ther Reynke hath*²⁾

Steunend op de „underlying sentence” + *Reynke hath an breeff* achten wij de transformatie *thit {tha} breeff ther Reynkes is* minder waarschijnlijk³⁾.

Dat de frizist op grond van de verworven “competence” deze strukturen niettemin mogelijk acht, leidt tot het terrein van de intuïtie en dient als zodanig uit de taalwetenschappelijke resultaten te worden geweerd⁴⁾.

6. De vraag of daardoor alle verdere transformationele bewerkingen als niet ter zake doende dienen te worden beschouwd kan dank zij de volledigheid van het Oudfrieze dokumentatie-apparaat in een meer positieve zin beantwoord worden. Wij behandelen achtereenvolgens

A / Wijziging in de woordorde (Order change, permutation)

B / Vervanging van konstruktieleden (Substitution)

C / Weglaten van konstruktieleden (Deletion)

D / Wijziging in de verbindingselementen tussen de konstruktieleden (Conjunction transformation).

A / Wijziging in de woordorde.

Distributionele omvormingen blijken met het adjektief *alheel* mogelijk.

(9) *hiara sacka al heel* O_I 148 8-9 (1457)

(10) *al heel dit vorsn gued* O_{II} 262 16 (1512)

Ook voorzetselkonstrukties, die de relatie van tijd aangeven, kunnen vóór en na de kern voorkomen.

1) Daar de asterisk in de Germaanse en Indogermaanse vergelijkende taalkunde de rekonstrukties, in het transformationalisme de ongrammatikale vormen aanduidt, gebruikten wij het teken + voor hypotetische konstrukties.

2) Dat andere omvormingen voor de postgenitieven nodig zijn blijkt uit M. Bierwisch, *Ein Modell*, p. 260.

3) Zie C.S. Smith, *Determiners and relative clauses*, p. 44-45.

4) Wij verwijzen hiervoor naar Chomskys fundamentalia m.b.t. het verband tussen de syntaxis en de semantiek, *Syntactic structures*, p. 94. De uitsluiting van intuïtieve oordelen en van de subjektiviteit in het algemeen wordt nog nadrukkelijker door Kraak geëist, *Negatieve zinnen*, p. 57, 67.

(11) *thuwischa her Sicca, persona bi hwilum to Rowerda husum*

O_I 17 3-4 (1410)

(12) *Ic, Laus Vblama, b u h u w i l e m gameich to Wirdum*

O_I 17 1-2 (1410)

B / Vervanging van konstruktieleden.

Substitueerbaarheid is enerzijds met naamwoordkonstrukties als postgenitief en voorzetselgroepen, anderzijds met participium- en relativumkonstrukties mogelijk.

1) Naamwoordkonstrukties als postgenitief => postattributieve voorzetselkonstrukties

(13) *deen ayndoem alle deses landes*

O_I 65 8 (1435)

(14) *de ayndoem fon dis forscr. sted*

O_I 86 10 (1441)

(15) *foer fiower ende twintich aelder schijl-
da reedis jeldis*

O_I 147 7 (1457)
en verder ook O_I 177 6 (1465), O_I 224 3
(1472), O_I 385 5-6 (1490).

(16) *twintich schiilda in reda ieilde*

O_I 47 12 (1429) en verder ook
O_I 386 7 (1491), O_{II} 354 5 (1531)

2) Postattributieve relativumwoordgroepen => participiumkonstrukties.

(17) *fjortegha¹⁾ pundameta landis²⁾ . . . thir
lidziath to Deynim*

Epkema 6, O_I 7
9-10 (1397)

(18) *trira pundameta medelandes lidzen*

in Husema kostland O_I 51 2-3
(1430)

(19) *IX ensa landes thir lidza in Mella
campe*

O_I 9 5-6 (1402)

(20) *twintich pundameta landis lidzende*

in dit vorscr. land O_I 64 15 (1439)³⁾

(21) *Ende om nyoghen pundameta by
Syonera Cowente d e e r h e t e n
s e n d G h e l a s e t*

O_I 79 8-9 (1440)
en verder ook O_I 102 4-5 (1448),
O_I 79 6-7 (1440)

(22) *een therp ghehieten Doyama wrd*
O_I 64 7 (1439) en verder ook O_I 222
6-7(1472), O_I 106 2-4 (1449) (+ *een
therp (deer) ghehieten (is) Doyama
wrđ*)

De vindplaatsen (21) en (22) bevestigen overigens, dat de z.g. „deletion transformation” (weglaten van zinslementen) in het Oudfries waarschijnlijk plaats heeft, wanneer “the containing noun phrase is not definite”⁴⁾.

C / Weglaten van konstruktieleden.

Weglating is in gedrongen woordkombinaties met de stereotiepe voorzetseluitdrukkingen *bi rede* en *sonder wederspreke* geattesteerd.

(23) *bi Dowa rede ende ...* ⁵⁾ *Fetkiens, miner suster, kindera* O_I 41 2-3 (1425)

(24) *sonder vser wederspreke ende ...* ⁶⁾ *wser neycomman* O_I 64 11-12 (1439)

1) Hs. *fjortegha*.

2) Hs. *londis*.

3) Sipma's datering 1434 dient te worden gewijzigd in 1439. Zie *Oudfriesche oorkonden*, I, p. 37.

4) Zie C.S. Smith, *Determiners and relative clauses*, p. 41.

5) Men denke hierbij *bi rede*.

6) Men vulle aan *sonder wederspreke*.

Voor het overige kunnen de verschillende attributieve klassen bij het tweede lid der nominale parataxe achterwege blijven:

- (25) *al dit voirs. land ende ... gued* O_I 64 10 (1439)
- (26) *en baer jeftha ... scheedinghe* O_{II} 217 4-5 425 (1465)
- (27) *eener handa schillengha jeffta ... twydrachta* O_I 126 43 (1451)
- (28) *neen wield jef. . . vn riucht* O_I 26 7 (1418)
- (29) *onze harsimma broder ende ... monichprester* O_I 34 2-3 (1421)
- (30) *meedlond. . . , seedlond . . . ende gherslond also graet als hit heerth toe Melkama gud* O_I 76 10-11 (1439)
- (31) *greetman ... ende eeheran in Lyowdera dele* O_I 66 2-3 (1436)

D / Wijziging in de verbindingselementen.

„Conjunction transformation" blijkt in de gevallen van parataxe ten dele uitvoerbaar, omdat het voorzetsel incidenteel gelijkwaardig is aan het voegwoord en omgekeerd.

- (32) *den ayndom mitter bisittinge fan forsn landen, gers, gre ende grond*
O_I 205 7 (1470)
- (33) *tha besittane ende then ayndom in Petirs fenne by Eppamahuys in Holwerdera hamrike* O_I 10 4-5 (1404)
- (34) *den aeyndom mitter bij sittinge fan dit fors. land* O_I 214 12 (1471)
- (35) *aeyndom ende bysijt fan dysse foerscr. twyra pondameta*
O_I 212 9-10 (1471)

7. Al geven de in 6 behandelde aspecten van de naamwoordkonstrukties aanleiding tot transformationele procédés, toch moeten wij vaststellen, dat Chomsky's methode voor een uitputtende beschrijving slechts in geringe mate bruikbaar zal kunnen zijn. De redenen hiervoor zijn duidelijk.

Ten eerste worden vrijwel de meeste omvormingen binnen de konstrukties verhinderd door het doorgaans onveranderlijke karakter van het Oudfries taalmateriaal. Wij kunnen naar de formulering van H. Glinz meestal „nicht unmittelbar Ersatz- und Verschiebepробen vornehmen, sondern nur möglichst viele Stellen vergleichen").

Ten tweede is de uitgebreidheid van de voorhanden zijnde teksten niet volkomen verenigbaar met Chomsky's overtuiging, dat zijn methode voorlopig tot fragmentarische taalbeschrijvingen zal beperkt blijven²⁾.

Ten derde: wegens de vaak zeer ingewikkelde structuur van de Oudfriesse naamwoordkonstrukties zullen de elementaire vormen van „tree diagrams" en de herschrijfgeregels niet toepasselijk kunnen zijn.

Ten vierde is de systeemopvatting, die door Chomsky werd ontwikkeld, verschillend van de onze. Wij staan namelijk op het standpunt, dat de taal in ieder evolutiestadium een systeemkomplex³⁾ vormt, waarin wel grammatikale

1) *Deutsche Syntax*, p. 106.

2) *The logical basis of linguistic theory*, p. 938. Zie ook W.O. Dingwall, *Transformational grammar*, p. 249.

3) Zie ook H. Glinz, *Die innere Form des Deutschen. Eine neue deutsche Grammatik*, Bern, München 1962³, p. 20 en vlg.

tendenties aanwijsbaar zijn, maar waarin niet alle verschijnselen door dezelfde wetmatigheid beheerst worden¹⁾.

Ten vijfde omdat tal van transformationalisten in het taalgebruik te veel abstraheren van de situatie (kontekst), waardoor hun geloof in de taal als een geformaliseerd of formaliseerbaar geheel verstevigd wordt.

Ten zesde omdat binnen de generatieve grammatika categorieën gepostuleerd worden zonder dat aan hun definieerbaarheid waarde wordt gehecht. Volgende opvatting van R.B. Lees kunnen wij dan ook geenszins onderschrijven: „there are studies in which the grammarian has felt the necessity of „defining” such basic notions as „sentence”, or even „language”, before proceeding to the business of grammar, much as if a geologist were constrained to provide a formal definition of the term „earth” before analyzing rocks”²⁾. Dat de tegenstelling taaltheorie en -onderzoek in dit opzicht ook in de transformationeel-generatieve grammatika heerst, blijkt duidelijk uit M. Bierwisch's en E. Bachs stilzwijgende (sub)kategorisering der substantieven, adjektieven en werkwoorden³⁾.

Ten zevende omdat de „phrase marker” blijkens Kraaks omschrijving als „zinsdeelindex”⁴⁾ zowel een ontleding in „formatives” als een explicitering ervan naar de zinsdeelwaarde insluit. In de segmentatieniveaus nemen bijv. de lidwoorden, adjektieven en andere attributieve klassen als konstituenten een zelfstandige plaats in. Blijkt daaruit echter voldoende hun zinsdeelkarakter om van een zinsdeelindex (resp. zinsdeelgrammatika) te gewagen? Op welke grond? Niet ieder lid van een naamwoordkonstruktie zal men zonder meer voor een zinsdeel kunnen laten doorgaan zonder enig criterium voor een dergelijke funktionale analyse te geven.

Ten slotte operen wij nog een bezwaar van metodologische aard. Naar onze opvattingen is het organisch verband tussen de herschrijffregels, de transformationele bewerkingen en het generatieve aspekt voor de verschillende taalkundige onderzoekingsniveaus (foneem, morfeem, woord, konstruktie, zin) te los.

Bovengenoemde argumenten wettigen echter allermint een veronachtzaming van of een volkomen afwijzende houding tegenover Chomsky's taaltheorie. Zo lijken ons van de door Chomsky ingevoerde noties o.m. die van de „surface structure” en van de „deep structure” in het algemeen belangwekkend genoeg om daarmee een nieuwe konstruktie- en zinsgrammatika van de bestaande natuurlijke talen, d.w.z. ook van het Nieuwfries, op te bouwen.

1) In een vrijwel persklare studie over de Oudfriese nominale hypotaxe zullen wij in de gelegenheid zijn deze overtuiging met taalfeiten te verantwoorden. Zie in dit verband ook de opvatting van R.S. Wells, *Immediate constituents, Readings in linguistics. The development of descriptive linguistics in America 1925-1956*, Chicago, London 1966⁴, p. 186.

2) *A multiply ambiguous adjectival construction in English, Language*, Baltimore 1960, XXXVI, 2. p. 209.

3) Zie M. Bierwisch, *Ein Modell*, p. 253, 255, 262. E. Bach, *An introduction to transformational grammars*, p. 24-25, 44. Mogelijk daardoor worden S (Bierwisch = substantief) en Sb (Lees = substantief) als klassebegrippen alleen op grond van valentievervalsingen én voor het substantief én voor de onderschikkende substantiefgroep gebruikt. Zie M. Bierwisch, *Ein Modell*, p. 246, R.B. Lees, *The constituent structure of noun phrases*, p. 165 en vlg.

4) Zie *Negatieve zinnen*, p. 64 en vlg.

Ook de zienswijze, dat de axiomatisch-deduktieve (Chomsky) en de empirisch-induktieve linguïstiek elkaar dienen aan te vullen¹⁾, moge illustreren hoezeer het van vooringenomenheid zou getuigen aan Chomsky's taalwetenschappelijk werk achteloos voorbij te gaan.

R. van de Velde.
(Aangesteld Navorsers N.F.W.O.)

1) Zie A. Kraak, *Negatieve zinnen*, p. 57.